

Katarzyna Plutecka

Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Niesłyszących, Kraków

Efektywność różnych sposobów komunikowania się w opinii rodziców dzieci niesłyszących

**Effective of different means of communication in deaf children' parents
opinion**

Słowa kluczowe: totalna komunikacja, unimodalny, bimodalny, multimodalny.
Key words: total communication, unimodal, bimodal, multimodal.

Streszczenie

Artykuł przedstawia opinie słyszących i niesłyszących rodziców na temat komunikacji ich dzieci z uszkodzonym słuchem. W pracy oceniono poziom różnych sposobów porozumiewania się dzieci niesłyszących oraz poziom ich umiejętności komunikacyjnych w środowisku społecznym. Uzyskane wyniki pozwalają dostrzec wyraźną przewagę sposobów bimodalnych i multimodalnych w procesie komunikowania się dzieci z wadą słuchu. Opinie rodziców słyszących i niesłyszących wskazują na to, że opowiadają się oni za systemem totalnej komunikacji w szkole.

Summary

The study present opinions deaf and hearing parents about communication of their deaf children. These papers evaluation the level of different ways communication of deaf children and the level of means of communication in social enviroment of deaf children. The obtained results allow explicit superiority the means of the bilingual or the multimodal methods in deafs' communication. In addition the deaf and hearing parents preference the total communication for their children in the school.

Jedną z podstawowych dyspozycji psychicznych człowieka jest potrzeba komunikowania się uwarunkowana biologicznie i społecznie. Konsekwencją rozwoju kultury interpersonalnej stało się wypracowanie efektywnych sposobów porozu-

miewania się: od prostych znaków ikonicznych, arbitralnych po złożone kody, aż do ewolucji języka. Loeb [2001, s. 198] komunikowanie się definiuje jako wymianę informacji, znaków prowadzącą do porozumienia się między intencją nadawcy a interpretacją odbiorcy. Transmisja komunikatu następuje ciałem, gestem, barwą głosu, wzrokiem, przyspieszonym oddechem, drżeniem palców, zapachem lub rumieńcem. Jest to więc proces intencjonalny i uznający wszelkie formy przekazu.

Uszkodzenie naturalnego analizatora słuchowego pozbawia dziecko niesłyszące spontanicznego sposobu przyswajania języka. Od początku istnienia szkolnictwa dla dzieci z wadą słuchu toczył się spór o dokonanie wyboru optymalnej metody edukacji językowej. Priorytet edukacji oralnej kwestionuje Grosjean [2000], który odrzuca tezę, że mowa jest najważniejszym celem nauczania umożliwiającym wejście niesłyszących do „normalnego świata”. Autor podkreśla prymarność i naturalność języka migowego, wręcz nakazuje współczesnej surdopedagogice ułatwić dziecku głuchemu dostęp do komunikacji bimodalnej. Inny francuski surdopsycholog Virole [2001, s. 14] podkreśla, że znaczące jest dla dziecka niesłyszącego wczesne uczenie się z rodzicami języka migowego i języka fonicznego, gdyż wpływa to na jego prawidłowy rozwój psychospołeczny. Najnowsze polskie badania na temat kształtowania się różnych form porozumiewania się u dzieci z uszkodzonym słuchem prezentuje Korzon [2001]. Autorka udowadnia, że efektywne nauczanie dzieci niesłyszących można osiągnąć wówczas, gdy w proces komunikowania się angażuje się nie tylko mowę, ale również kody manualne i słuchowe. „Koncepcję wykorzystywania wszelkich dostępnych środków wchodzących w skład mowy ustnej jak i migowej określa się jako metodę totalnej komunikacji” [Korzon 2001, s. 49].

M. B. Hyde i D. J. Power [za Korzon 2001, s. 29] podzielili sposoby komunikowania się na trzy grupy:

- 1) unimodalne – poprzez:
  - słuch,
  - czytanie mowy z ust,
  - alfabet palcowy,
  - znaki języka migowego;
- 2) bimodalne – poprzez:
  - słuch i czytanie mowy z ust,
  - słuch i alfabet palcowy,
  - słuch i znaki języka migowego,
  - czytanie mowy z ust i znaki języka migowego,
  - czytanie mowy z ust wspomagane alfabetem palcowym;
- 3) multimodalne – poprzez:
  - czytanie z ust, słuch i alfabet palcowy,
  - czytanie z ust, słuch i znaki języka migowego.

I. BADANIA EMPIRYCZNE

W dyskusjach na temat efektów komunikowania się dzieci z uszkodzonym słuchem nie powinno zabraknąć głosów reprezentujących ich rodziców, ponieważ rodzina jest pierwszym środowiskiem społecznym, którego oddziaływanie ma znaczny wpływ na budowanie kompetencji językowej. Celem podjętych badań było poznanie opinii rodziców słyszących i niesłyszących o komunikacji ich dzieci z wadą słuchu.

Problematykę badawczą ograniczono do następujących pytań szczegółowych:

1. Jaka jest opinia rodziców słyszących i niesłyszących na temat komunikowania się ich dzieci z uszkodzonym słuchem w środowisku społecznym?
2. Jak oceniają badani poziom umiejętności unimodalnych sposobów komunikowania się dzieci niesłyszących?
3. Jaki sposób porozumiewania się uczniów z wadą słuchu preferują ich rodzice w szkole?

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankiety i wywiadu. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz, zawierający pytania otwarte (nt. danych osobowych rodziców) i pytania zamknięte (dotyczące dziecka niesłyszącego i jego komunikacji).

Badaniami objęto dwie grupy rodziców dzieci z uszkodzonym słuchem uczących się w SOSW w Krakowie, Poznaniu i Olsztynie. Pierwszą grupę (A) stanowili rodzice słyszący (15 kobiet, 15 mężczyzn) w przedziale wiekowym od 35 lat do 50 lat, z wykształceniem zawodowym. W drugiej grupie (B) objętej badaniami było 30 rodziców niesłyszących (21 kobiet, 9 mężczyzn) w wieku od 30 do 45 lat, posiadających wykształcenie zawodowe.

Istotne dla prowadzonych badań było zdiagnozowanie opinii rodziców słyszących i niesłyszących na temat sposobów komunikowania się dzieci z uszkodzonym słuchem w najbliższym środowisku społecznym. Odpowiedzi uzyskane od badanych obrazuje tab. 1.

Uzyskane wyniki (tab. 1) pozwalają stwierdzić, że rodzice słyszący zauważyli, że ich dzieci w najbliższym środowisku najczęściej porozumiewają się bimodalnie, np. z nauczycielami (26 opinii), z wychowawcami (25 opinii), z kolegami (20 opinii) – poprzez czytanie mowy z ust i język migowy oraz z rodzicami (23 opinie) – odczytując mowę z ust i gestykulując. Zdaniem rodziców słyszących ich dzieci komunikują się z rodzeństwem słyszącym przede wszystkim multimodalnie (21 opinii) – przez czytanie mowy z ust, język migowy i pismo, a także bimodalnie (8 opinii) – czytając mowę z ust i gestykulując do rodzeństwa. Tylko jeden uczeń z wadą słuchu wykorzystuje do nawiązania kontaktu z bratem język migowy, ale wynika to z faktu, że jest on również niesłyszący. Okazuje się, że według badanych uczniowie niesłyszący sporadycznie wykorzystują w komu-

nikacji unimodalne sposoby porozumiewania się, tzn. czytanie mowy z ust z rodzicami (2 opinie) i z nauczycielami (2 opinie), a język migowy z kolegami (1 opinia).

Tab.1. Sposoby komunikowania się dzieci niesłyszących ze środowiskiem społecznym

Sposób porozumiewania się	Czytanie mowy z ust		Czytanie mowy + gest		J. migowy		Czytanie mowy + j. migowy		Czytanie mowy + j. migowy + pismo	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Z rodzicami	2	0	23	3	0	25	0	2	5	0
Z nauczycielami	2	0	9	3	1	0	20	25	0	2
Z wychowawcami	0	0	0	12	0	7	26	10	2	1
Z kolegami	0	0	2	10	0	9	25	11	3	0
Z rodzeństwem	0	0	8	9	1	2	0	12	21	7

A – rodzice słyszący, B – rodzice niesłyszący

Porównując opinie rodziców niesłyszących na temat sposobów komunikacji ich dzieci w środowisku społecznym można zauważyć wiele zbieżnych ocen. Zdaniem tej badanej grupy również widoczna jest przewaga sposobów bimodalnych w procesie komunikowania się dzieci z wadą słuchu. W środowisku społecznym uczniowie głusi porozumiewają się z nauczycielami (25 opinii) przez czytanie mowy z ust i język migowy, z wychowawcami przez czytanie mowy z ust i gest (12 opinii) oraz przez czytanie mowy z ust i język migowy (10 opinii), z kolegami przez czytanie mowy z ust i język migowy (11 opinii) oraz przez czytanie mowy z ust i gest (10 opinii) i z rodzeństwem przez czytanie mowy z ust i język migowy (12 opinii). Ponadto należy też zaznaczyć wyraźny udział języka migowego w procesie komunikowania się między rodzicami niesłyszącymi a ich dziećmi (25 opinii), co ma widoczne podłoże w tym, że „akceptują przede wszystkim swój własny język migowy jako naturalny sposób porozumiewania się i wyraz kultury głuchych” [Korzon 2001, s. 65]. W środowisku szkolnym uczniowie z wadą słuchu posługują się głównie językiem migowym z kolegami (9 opinii) i z wychowawcami (7 opinii). Sposoby multimodalne (tzn. czytanie mowy z ust, język migowy i pismo) wykorzystują także dzieci niesłyszące w kontaktach z rodzeństwem (7 opinii), a sporadycznie z nauczycielami (2 opinie) i z wychowawcami (1 opinia).

Kolejna analiza wyników dotyczy oceny przez badanych poziomu umiejętności komunikacyjnych dzieci z uszkodzonym słuchem. Uzyskane opinie od rodziców słyszących i niesłyszących szczegółowo przedstawia tab. 2.

Badani rodzice słyszący ocenili czytanie mowy z ust swoich dzieci przede wszystkim jako dobre (15 opinii) oraz bardzo dobre (7 opinii) i słabe (8 opinii). Natomiast rodzice niesłyszący wartościowali tę umiejętność jako dobrą (18 opinii),

Tab. 2. Ocena poziomu umiejętności komunikacyjnych

Zespół badany	Liczba badanych	Poziom umiejętności komunikacji			
		Bardzo dobrze	Dobrze	Słabo	Brak
Czytanie mowy z ust					
A	30	7	15	8	0
B	30	0	18	10	2
Mówienie					
A	30	1	16	13	0
B	30	0	16	14	0
Pisanie					
A	30	8	21	1	0
B	30	4	17	9	0
Miganie					
A	30	9	11	7	3
B	30	14	8	8	0

A – rodzice słyszący, B – rodzice niesłyszący

słabą (10 opinii), a 2 badanych stwierdziło, że ich dzieci w ogóle nie odczytują mowy z ust.

Mówienie dzieci niesłyszących badani ocenili podobnie, bo jako dobre (po 16 opinii obie grupy rodziców) i słabe (rodzice słyszący 13 opinii, rodzice niesłyszący 14 opinii).

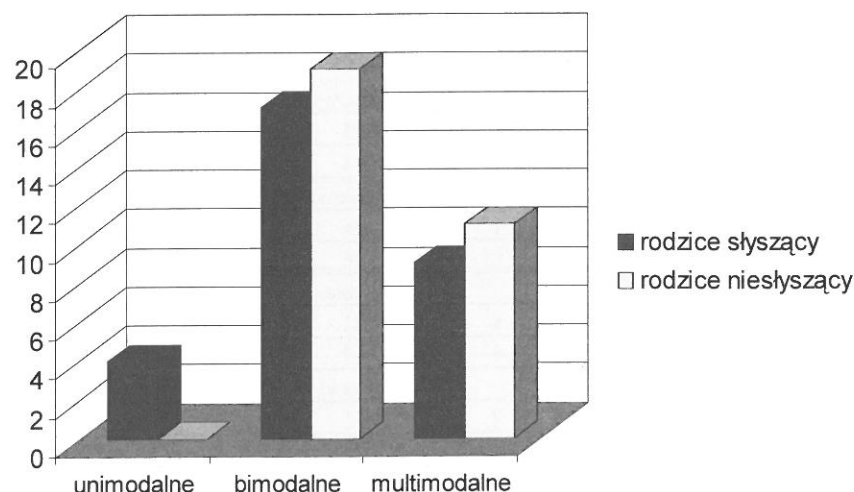
Kolejną rozpatrywaną kategorią zachowań komunikacyjnych było pisanie, które wyżej wartościowali u swoich dzieci rodzice słyszący niż niesłyszący. Rodzice z uszkodzonym słuchem dostrzegali, że ich dzieci piszą dobrze (17 opinii) lub słabo (9 opinii) lub bardzo dobrze (4 opinie), a rodzice słyszący skategoryzowali tę umiejętność przede wszystkim jako dobrą (21 opinii), a także bardzo dobrą (8 opinii) lub słabą (1 opinia).

Poziom migania dzieci niesłyszących (jako przekazywania informacji) badane grupy oceniły rozbieżnie. Środowisko rodziców słyszących ograniczyło się do ocen dobrych (11 opinii), bardzo dobrych (9 opinii) i słabych (7 opinii). Należy zauważyć, że 3 badanych rodziców słyszących stwierdziło, że ich dzieci nie potrafią poprawnie migać. Grupa rodziców niesłyszących oceniła wyżej tę umiejętność, podkreślając odpowiedzi bardzo dobre (14 opinii), dobre (8 opinii) i słabe (8 opinii).

Konieczna wydaje się uwaga, że żaden z badanych rodziców nie zaznaczył w kwestionariuszu możliwości rozwijania porozumiewania się dzieci głuchych opartych na wychowaniu słuchowym.

W ostatniej części badań empirycznych można dostrzec preferencje badanych rodziców słyszących i niesłyszących, dotyczące efektywnych sposobów komu-

nikowania się ich dzieci w szkole. Szczegółowa opinia rodziców na temat wyboru porozumiewania się dzieci niesłyszących w szkole została przedstawiona na ryc. 1.

Ryc. 1. Opinie rodziców na temat wyboru sposobu porozumiewania się dzieci niesłyszących w szkole

Przedstawione dane (ryc.1) wskazują, że 16 rodziców słyszących i 18 niesłyszących chce, aby ich dzieci z wadą słuchu uczyły się bimodalnie (poprzez czytanie mowy z ust i znaki języka migowego). Ponadto analiza danych wykazała, że 8 badanych słyszących rodziców i 10 rodziców niesłyszących preferuje sposoby multimodalne (poprzez czytanie mowy z ust, słuch i znaki języka migowego). Tylko 4 rodziców słyszących wybrało czytanie mowy z ust jako wiodącą metodę nauczania języka w szkole.

II. WNIOSKI

Na podstawie zebranych opinii rodziców słyszących i niesłyszących można udzielić odpowiedzi na postawione pytania problemowe:

1. Wyniki prezentowanych badań wskazują na wyraźną przewagę sposobów bimodalnych w procesie komunikowania się dzieci niesłyszących z najbliższym środowiskiem.
2. Oceniając oralne sposoby komunikowania się: czytanie mowy z ust i mówienie badani wskazali na wzrost sprawności uczniów niesłyszących w tych zakresach. Jeszcze wyżej ocenili pisanie jako sposób przekazywania informacji. Ponadto wyniki dobre dotyczyły języka migowego (przy czym wyżej ocenili tę umiejętność rodzice niesłyszący).
3. Opinie rodziców słyszących i niesłyszących wskazują na to, że opowiadają się oni za systemem totalnej komunikacji w szkole, bo przyczynia się ona do pełnego porozumienia z głuchymi.

Szczególnie inspirujące dla dalszych badań wydają się poglądy rodziców niesłyszących, które wskazują na pewną dojrzałość światopoglądową. Mason i Ewoldt [1999] podkreślają, że przez wiele lat dorosłym niesłyszącym nie umożliwiano angażowania się w edukację głuchych.

Rodzice dzieci niesłyszących pragną zmian w ich rehabilitacji, uznając sposoby komunikowania się manualne i oralne za ważne i równoprawne. Należy zauważyć, że wielu słyszących i niesłyszących rodziców nie znając podstaw filozofii totalnej komunikacji stało się nieświadomie jej rzecznikami. „Ważne jest, by akt komunikacji z drugim człowiekiem spełniał się. Niesłyszący nauczony różnych sposobów komunikowania się będzie miał możliwość pełnego i poprawnego porozumiewania się w danych środowiskach społecznych zgodnie z jego wyborem” [Korzon 2001, s. 98].

Bibliografia

- Grosjean F [2000]. La droit de l'enfant sourd a grandir bilingue. Laboratoire de traitement du langage et de la parole. Universite de Neuchatel, Suisse.
- Loebl W. [2001]. Refleksje wokół komunikacji międzyludzkiej – implikacje dla interwencji językowej osób z problemami porozumiewania. „Szkoła Specjalna” 3, 137-140.
- Korzon A. [2001]. Totalna komunikacja jako podejście wspomagające rozwój zdolności językowych uczniów głuchych. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Mason D., Ewoldt C. [1999]. Deaf education, blind education – A dialogue about assumptions IN. „Perspectives in Education and Deafness” 17, 3.
- Virole B. [2001]. Les deux voies du developpement du langage chez l'enfant sourd. Psychologie de la surdité. www.benoitvirole.com, 1-16.